

УДК 614.2(477.87):616.7-002.77-031.7
DOI 10.24144/1998-6475.2022.55.36-42

ХВОРОБИ КІСТКОВО-М'ЯЗОВОЇ СИСТЕМИ Й ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕВМАТОЛОГІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Брич В. В.

*ДВНЗ «Ужгородський національний університет», факультет здоров'я та фізичного виховання,
м. Ужгород*

Резюме. Вступ. Здоров'я опорно-рухового апарату має вирішальне значення для функціонування людини, оскільки дозволяє підтримувати економічну, соціальну та функціональну незалежність протягом життя.

Мета дослідження. Дослідити та проаналізувати динаміку показників захворюваності та поширеності хвороб кістково-м'язової системи, ресурсного забезпечення вторинної та третинної медичної допомоги особам з вказаними захворюваннями в системі охорони здоров'я Закарпатської області.

Матеріали та методи. Використано статистичний метод та метод структурно-логічного аналізу, матеріалами дослідження стала оприлюднена інформація галузевої статистичної звітності по Україні та Закарпатській області за 2009 – 2020 рр.

Результати досліджень. У Закарпатській області встановлено зниження рівня захворюваності на хвороби кістково-м'язової системи протягом 2009 – 2018 років на 27,7%. Визначено щорічне протягом 2009 – 2017 років зниження рівня поширеності вказаного класу хвороб з наступним зростанням у 2018 році на 1,2%. Ревматологічна служба характеризувалась скороченням штатного забезпечення посад лікарів-ревматологів на 8,8% та ліжкового забезпечення на 25% за рахунок закладів охорони здоров'я вторинної медичної допомоги.

Висновки. У результаті дослідження встановлено, що в Закарпатській області рівні захворюваності та поширеності хвороб кістково-м'язової системи протягом 2009 – 2018 років мали тенденцію до зниження. Ресурсне забезпечення ревматологічної служби регіону також протягом 10 років зменшилося через повне скорочення ревматологічних ліжок у закладах вторинної медичної допомоги та скорочення штатних посад лікарів-ревматологів.

Ключові слова: ресурси, опорно-руховий апарат, захворюваність, поширеність, хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини.

Diseases of the musculoskeletal system and some aspects of resource provision of rheumatological component of the healthcare system in Transcarpathian region

Brych V.V.

Abstract. *The aim of the study.* To investigate and analyze the dynamics of morbidity and prevalence of diseases of the musculoskeletal system, resource provision of secondary and tertiary care for people with these diseases in the healthcare system of Transcarpathian region.

Materials and methods. The statistical method and the method of structural-logical analysis were used. The research materials became the published information of sectoral statistical reporting in Ukraine and Transcarpathian region during 2009 – 2020.

Results. The study in Transcarpathian region found a decrease in the incidence of diseases of the musculoskeletal system during 2009 – 2018 by 27.7%. The annual decrease in the prevalence of this class of diseases during 2009 – 2017 with a subsequent increase in 2018 by 1.2% was also determined. The Rheumatology Service was characterized by a reduction in the staffing of rheumatologists by 8.8% and the provision of beds by 25% at the expense of secondary health care facilities.

Conclusions. The study found that in the Transcarpathian region, the incidence and prevalence of diseases of the musculoskeletal system during 2009 – 2018 tended to decrease. The resource provision of the rheumatology

service in the region has also decreased over the past 10 years due to the complete reduction of rheumatology beds in secondary care facilities and the reduction of staff positions in rheumatologists.

Key words: resources, musculoskeletal system, morbidity, prevalence, diseases of the musculoskeletal system and connective tissue

Вступ

Здоров'я опорно-рухового апарату має вирішальне значення для функціонування людини, оскільки дозволяє підтримувати економічну, соціальну та функціональну незалежність протягом життя [1]. Порушення опорно-рухового апарату є основною причиною інвалідності та захворюваності в усьому світі. Вони призводять до величезних витрат для систем охорони здоров'я та соціальної допомоги [2]. Саме тому захворювання кістково-м'язової системи та сполучної тканини мають значний вплив на суспільство, а їх тягар у вигляді інвалідності часто перевищує інші неінфекційні захворювання. Попри докази дуже значного тягара м'язово-скелетних захворювань, наявна інформація щодо оцінки справжньої їх поширеності та навантаження, ймовірно, є недостатньою [3]. У багатьох країнах стан здоров'я опорно-рухового апарату вважається менш пріоритетним у порівнянні з іншими станами, більш тісно пов'язаними зі смертністю та невідкладністю [4].

Системи охорони здоров'я в розвинених країнах поступово реагують на це шляхом визнання здоров'я опорно-рухового апарату в рамках політики охорони здоров'я, фінансування та впровадження мультидисциплінарних моделей обслуговування, орієнтованих на пацієнта [4].

В Україні проблема хвороб кістково-м'язової системи також дуже актуальна. Протягом п'яти років (2016 – 2020 рр.) у структурі причин первинної інвалідності серед дорослого населення України третє місце після хвороб системи кровообігу та новоутворень займали хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини з часткою 11,4–14,2% [5, 6]. Це збільшує навантаження на лікувальну, профілактичну, реабілітаційну сфери системи охорони здоров'я.

Тому виникає необхідність більш ретельного вивчення захворюваності та поширеності хвороб кістково-м'язової системи та сполучної тканини, аналізу наявності та використання ресурсного забезпечення медичної допомоги при ураженнях опорно-рухового апарату на рівні країни та окремих регіонів.

Мета дослідження

Дослідити та проаналізувати динаміку показників захворюваності та поширеності хвороб кістково-м'язової системи, кадрового та ліжкового компонентів ресурсного забезпечення вторинної та третинної медичної допомоги особам з вказаними захворюваннями в системі охорони здоров'я Закарпатської області.

Матеріали та методи

Під час виконання дослідження використано статистичний метод та метод структурно-логічного аналізу. Матеріалами дослідження стала оприлюднена інформація галузевої статистичної звітності по Україні та Закарпатській області за 2009 – 2020 рр.: показники зареєстрованих хвороб, у тому числі з уперше в житті встановленим діагнозом; показники ліжкового фонду та штатного забезпечення закладів охорони здоров'я.

Результати досліджень

При проведенні дослідження встановлено, що для України та Закарпатської області у 2009 – 2018 рр. характерне поступове зниження рівнів захворюваності на хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини (M00-M99) (рис. 1). За 9 років захворюваність за вказаними нозологіями в Україні зменшилася на 14,5% (з 3367,0 до 2878,0 на 100 тис. населення), а в Закарпатській області – на 21,5% (з 2965,9 до 2328,0 на 100 тис. населення). Загалом у Закарпатській області за період 2009 – 2018 років зареєстровано зниження захворюваності на хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини на 27,7% до 2143,3 на 100 тис. населення у 2018 році. Тільки у 2016 році спостерігалося незначне зростання захворюваності за класом M00-M99 на 3,3%. Слід відзначити, що в Закарпатській області реєструвалися нижчі рівні захворюваності вказаного класу хвороб щороку в межах 12–24%. Найменша різниця у показниках, визначена у 2009 році, склала 12%, а найбільша, у 2013 році, – 23,3%

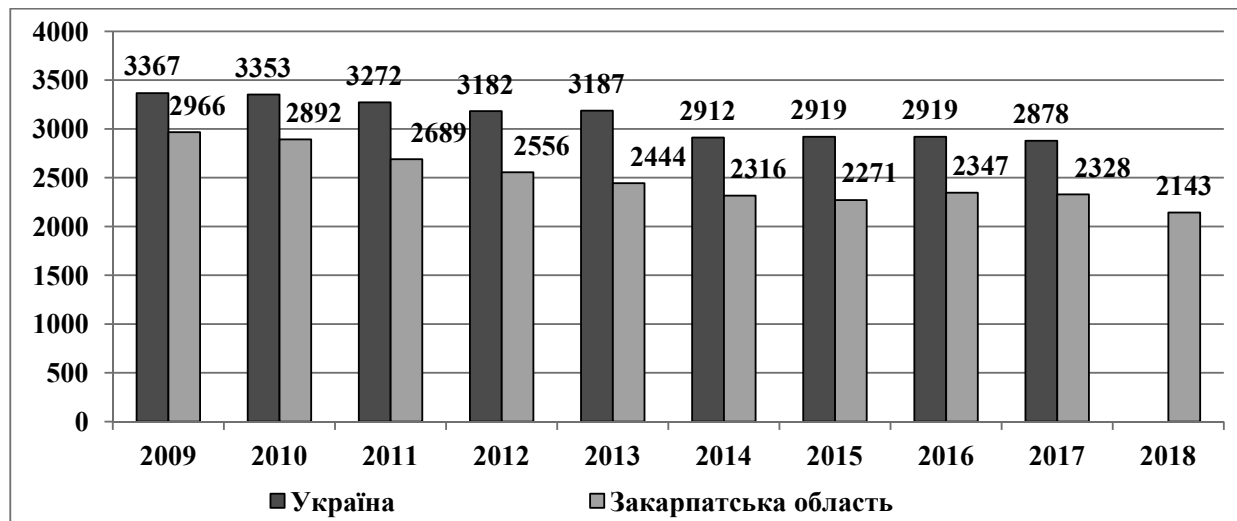

Рис. 1. Динаміка показників захворюваності на хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини у 2009 – 2018 роках в Україні та Закарпатській області (на 100 тис. населення).

Також нами проаналізовано рівень поширеності хвороб кістково-м'язової системи та сполучної тканини у Закарпатській області за період 2009 – 2018 років, який мав тенденцію до зменшення. Визначено, що з 2009

року (7085,7 на 100 тис. населення) до 2017 року (5815,6 на 100 тис. населення) вказаний рівень знизився на 17,9%, але у 2018 році знову незначно зріс на 1,2% до показника 5887,3 на 100 тис. населення.

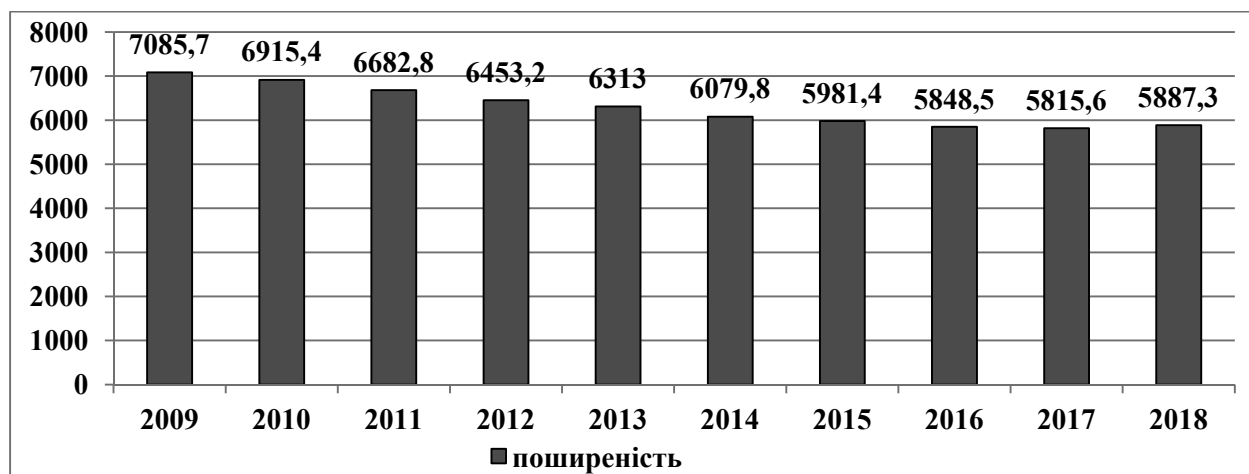

Рис. 2. Динаміка показників поширеності хвороб кістково-м'язової системи та сполучної тканини у 2009 – 2018 роках у Закарпатській області (на 100 тис. населення).

Попри тенденцію до зменшення рівнів захворюваності та поширеності хвороб кістково-м'язової системи і сполучної тканини, вони й надалі посідають важливе місце у формуванні громадського здоров'я та зниженні працездатності населення Закарпатської області. Адже саме хвороби кістково-м'язової системи посідали третє місце в структурі причин інвалідизації населення регіону після хвороб серцево-судинної системи та новоутворень у 2014 – 2018 роках.

З метою розуміння обсягу та можливостей надання вторинної та третинної

медичної допомоги пацієнтам із хворобами кістково-м'язової та сполучної тканини нами проаналізована доступна інформація щодо ресурсного забезпечення (кадрового та ліжкового) ревматологічної сфери системи охорони здоров'я Закарпатської області.

Найперше вивчена інформація щодо наявності ревматологічних ліжок у закладах охорони здоров'я Закарпатської області за період 2011 – 2020 роки (табл. 1).

Таблиця 1

**Забезпеченість ревматологічними ліжками в Закарпатській області у 2011 – 2020 роках
(абс., на 10 тис. населення)**

Адміні- стративна територія	2011		2012		2013		2014		2015		2016		2017		2018		2019		2020		3 2011 до 2020	
	Абс	Забезпеченість	Абс	Забезпеченість	Абс	Забезпеченість	Абс	Забезпеченість	Абс	Забезпеченість	Абс	Забезпеченість	Абс	Забезпеченість	Абс	Забезпеченість	Абс	Забезпеченість	Абс	Забезпеченість	Абс	Забезпеченість
Закарпатська область	56	0,45	56	0,45	53	0,42	46	0,37	41	0,33	41	0,33	41	0,33	41	0,33	41	0,33	36	0,29	-20	-0,16
Берегівський район	10	1,32	10	1,32	7	0,92	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-10	-0,92
Виноградівський район	5	0,42	5	0,42	5	0,42	5	0,42	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-5	-0,42
Іршавський район	5	0,5	5	0,5	5	0,5	5	0,5	5	0,5	5	0,5	5	0,5	5	0,5	5	0,5	-	-	-5	-0,5
ЗОЗ обласного підпорядкування	36	-	36	-	36	-	36	-	36	-	36	-	36	-	36	-	36	-	36	-	-36	-

При узагальненні та аналізі наведених даних (табл. 1) встановлено, що за досліджуванний період загальна кількість ревматологічних ліжок у Закарпатській області скоротилася на 35,7% (20 ліжок). Слід відзначити, що переважна частина ліжок передбачена при

наданні третинної медичної допомоги у закладах охорони здоров'я обласного підпорядкування з тенденцією до збільшення їх частки протягом 10 років: у 2011 – 2012 роках – 64,3%, 2013 році – 67,9% , 2014 році – 78,3%, у 2015 – 2018 роках – 87,8% (рис. 3).

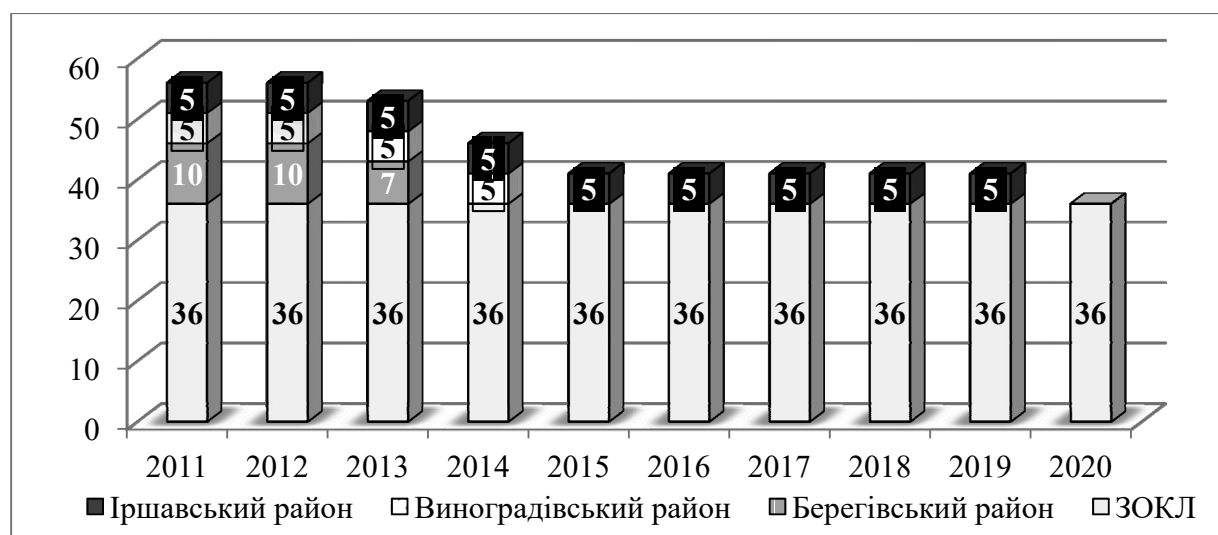

Рис. 3. Динаміка кількості ревматологічних ліжок у системі охорони здоров'я Закарпатської області.

У 2011 році близько третини ревматологічних ліжок (35,7%) були також у закладах охорони здоров'я вторинної медичної допомоги трьох адміністративно-територіальних одиниць області – Берегівського, Виноградів-

ського та Іршавського районів. Але при тому, що 2011 – 2012 роках у Берегівському районі було найбільше вказаних ліжок, у 2013 році вже відбулося їх скорочення на 30%, а у 2014 році – їх повна ліквідація. Згодом, у 2015 році,

ліжка в Виноградівському районі скоротили і перепрофілювали для лікування інших нозологій. Це все скоротило загальну чисельність ревматологічних ліжок у Закарпатській області за 5 років (2011 – 2015 роки) на 26,8%. Слід відзначити, що на кінець 2020 року вказані ліжка залишилися тільки у закладі третинної медичної допомоги – КНП «Закарпатська обласна клінічна лікарня імені А. Новака». При аналізі слід врахувати, що стаціонар-

на допомога особам із хворобами кістково-м'язової системи в закладах охорони здоров'я може надаватися на терапевтичних ліжках.

З метою розуміння кадрового забезпечення надання медичної допомоги населенню з хворобами кістково-м'язової системи та сполучної тканини проаналізована інформація щодо забезпеченості лікарями-ревматологами (табл. 2).

Таблиця 2

**Забезпеченість лікарями-ревматологами системи охорони здоров'я
Закарпатської області, 2011 – 2020 рр.**

Рік	Число посад у цілому в закладі		У т.ч. в поліклініці (амбулаторії) диспансері, консультації		Число фізичних осіб основних працівників у цілому в закладі на зайнятих посадах
	штатних	зайнятих	штатних	зайнятих	
2011	14,25	14,25	11,75	11,75	16
2012	13,00	12,75	10,50	10,50	17
2013	13,50	13,25	11,25	11,00	17
2014	13,25	12,50	11,25	10,50	16
2015	12,25	12,00	10,25	10,00	15
2016	11,75	10,75	9,75	8,75	14
2017	11,75	11,50	9,75	9,50	15
2018	11,75	11,50	9,75	9,50	15
2019	12,25	12,00	9,75	9,50	15
2020	13,00	11,50	9,50	8,00	14
з 2011 до 2020	-1,25	-	-2,25	-	-2

При аналізі наведених даних встановлено, що загальна кількість штатних посад лікарів-ревматологів складала у 2011 році 14,25, але вже в 2012 році розпочалось поступове скорочення, яке у 2016 році досягло 11,75. У 2019 – 2020 роках відбулось збільшення вказаних посад на 1,25. Тобто загалом за досліджуваний період (2011 – 2020 рр.) загальна кількість штатних посад лікарів спеціальності «ревматологія» зменшилася на 8,8%. Слід відзначити, що переважне скорочення відбулося через посади в амбулаторно-поліклінічних структурних підрозділах закладів охорони здоров'я, де число штатних посад лікарів-ревматологів зменшилося на 19,1% (2,25) з наступним їх перерозподілом для забезпечення стаціонарної допомоги. Це може призвести до збільшення навантаження щодо надання медичної допомоги особам

з хворобами кістково-м'язової системи й сполучної тканини на лікарів загальної практики, а згодом і до збільшення рівнів захворюваності й поширеності хвороб класу M00-M99 з наступним зростанням втрати працездатності населенням. З метою попередження інвалідизації слід налагодити систему надання медичної допомоги особам із хворобами кістково-м'язової системи за рахунок забезпечення надання первинної медичної допомоги й послуг медичної реабілітації на різних рівнях.

Висновки

У результаті дослідження встановлено, що в Закарпатській області, як і в Україні, рівень захворюваності на хвороби кістково-м'язової системи протягом 2009 – 2018 років мав тенденцію до зниження, яке за 10 років

склало 27,7%. Натомість рівень поширеності вказаного класу хвороб в Закарпатській області знижувався щорічно за 9 років, але у 2018 році знову незначно зріс на 1,2%. Ресурсне забезпечення ревматологічної служби також протягом 10 років мало тенденцію до зменшення. Так, до 2020 року відбулося повне скорочення ревматологічних ліжок у закладах охорони здоров'я вторинної ме-

дичної допомоги та скорочення штатних посад лікарів-ревматологів в системі охорони здоров'я Закарпатської області. З метою попередження інвалідизації організація надання медичної допомоги особам з хворобами кістково-м'язової системи потребує удосконалення через її забезпечення на рівні первинної медичної допомоги та використання послуг медичної реабілітації на різних рівнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Briggs A.M., Woolf A.D., Dreinhöfer K., Homb N., Hoy D.G., Kopansky-Giles D. et al. Reducing the global burden of musculoskeletal conditions. *Bulletin of the World Health Organization*. 2018. 96(5):366-8. Available from: <https://doi.org/10.2471/BLT.17.204891>
2. Lewis R., Gómez Álvarez C.B., Rayman M., Lanham-New S., Woolf A., Mobasheri A. Strategies for optimising musculoskeletal health in the 21st century. *BMC musculoskeletal disorders*. 2019. 20(1):164. Available from: <https://doi.org/10.1186/s12891-019-2510-7>
3. Blyth F.M., Briggs A.M., Schneider C.H., Hoy D.G., March L.M. The Global Burden of Musculoskeletal Pain-Where to From Here? *American journal of public health*. 2019. 109(1):35-40. Available from: <https://doi.org/10.2105/AJPH.2018.304747>
4. Briggs A.M., Jordan J.E., Kopansky-Giles D., Sharma S., March L., Schneider C.H. et al. The need for adaptable global guidance in health systems strengthening for musculoskeletal health: a qualitative study of international key informants. *Global health research and policy*. 2021. 6(1):24. Available from: <https://doi.org/10.1186/s41256-021-00201-7>
5. Briggs A.M., Cross M.J., Hoy D.G., Sánchez-Riera L., Blyth F.M., Woolf A.D. et al. Musculoskeletal Health Conditions Represent a Global Threat to Healthy Aging: A Report for the 2015 World Health Organization World Report on Ageing and Health. *Gerontologist*. 2016. 56(2): S243-S255. Available from: <https://doi.org/10.1093/geront/gnw002>
6. Іпатов А.В., Мороз О.М., Гондуленко Н.О., Ханюкова І.Я., Маметієв А.О., Саніна Н.А. та ін. Основні показники інвалідності та діяльності медико-соціальних експертних комісій України за 2018 рік: аналітико-інформаційний довідник. Дніпро: Акцент ПП; 2019. 180 с. Available from: <https://repo.dma.dp.ua/5615/>
7. Іпатов А.В., Мороз О.М., Ханюкова І.Я., Гондуленко Н.О., Саніна Н.А., Ульянова А.М. Основні показники інвалідності та діяльності медико-соціальних експертних комісій України за 2020 рік: аналітико-інформаційний довідник. Дніпро: Акцент ПП; 2021. 188 с. Available from: <http://repo.dma.dp.ua/7183/>

REFERENCES

1. Briggs A.M., Woolf A.D., Dreinhöfer K., Homb N., Hoy D.G., Kopansky-Giles D. et al. *Reducing the global burden of musculoskeletal conditions. Bulletin of the World Health Organization*. 2018. 96(5):366-8. Available from: <https://doi.org/10.2471/BLT.17.204891>
2. Lewis R., Gómez Álvarez C.B., Rayman M., Lanham-New S., Woolf A., Mobasheri A. (2019). Strategies for optimising musculoskeletal health in the 21st century. *BMC musculoskeletal disorders*. 2019. 20(1):164. Available from: <https://doi.org/10.1186/s12891-019-2510-7>
3. Blyth F.M., Briggs A.M., Schneider C.H., Hoy D.G., March L.M. (2019). The Global Burden of Musculoskeletal Pain-Where to From Here? *American journal of public health*. 2019. 109(1):35-40. Available from: <https://doi.org/10.2105/AJPH.2018.304747>
4. Briggs A.M., Jordan J.E., Kopansky-Giles D., Sharma S., March L., Schneider C.H. et al. The need for adaptable global guidance in health systems strengthening for musculoskeletal health: a qualitative study of international key informants. *Global health research and policy*. 2021. 6(1):24. Available from: <https://doi.org/10.1186/s41256-021-00201-7>
5. Briggs A.M., Cross M.J., Hoy D.G., Sánchez-Riera L., Blyth F.M., Woolf A.D. & March L. (2016). Musculoskeletal Health Conditions Represent a Global Threat to Healthy Aging: A Report for the 2015 World Health Organization World Report on Ageing and Health. *The Gerontologist*. 2016;56(2):S243-S255. Available from: <https://doi.org/10.1093/geront/gnw002>

6. Ipatov A.V., Moroz O.M., Hondulenko N.O., Khaniukova I.Ya., Mametiev A.O., Sanina N.A. et al. Osnovni pokaznyky invalidnosti ta diialnosti medyko-sotsialnykh ekspertnykh komisii Ukrainy za 2018 rik: analityko-informatsiinyi dovidnyk [Basic indicators of disability and activity of medical and social expert commissions of Ukraine for 2018: analytical-informational guide]. Dnipro: Aktsent PP; 2019. 180 s. Available from: <https://repo.dma.dp.ua/5615/> [in Ukrainian]
7. Ipatov A.V., Moroz O.M., Khaniukova I.Ya., Hondulenko N.O., Sanina N.A., Ulianova A.M. Osnovni pokaznyky invalidnosti ta diialnosti medyko-sotsialnykh ekspertnykh komisii Ukrainy za 2020 rik: analityko-informatsiinyi dovidnyk [Basic indicators of disability and activity of medical and social expert commissions of Ukraine for 2020: analytical-informational guide]. Dnipro: Aktsent PP; 2021. 188. Available from: <http://repo.dma.dp.ua/7183/> [in Ukrainian]

Отримано 04.03.2022 р.